

بررسی اثرات در آمدی و قیمتی کاهش سود بازرگانی در سال 1400

مقدمه:

یکی از ابزارهای دولت برای حمایت از تولید داخل، وضع تعرفه گمرکی (حقوق ورودی) بر کالاهای وارداتی می‌باشد. مطابق بند «د» ماده (1) قانون امور گمرکی مصوب 1390، حقوق ورودی شامل حقوق گمرکی معادل چهار درصد (4 درصد) ارزش (ریالی) گمرکی کالاها به علاوه سود بازرگانی است. به علاوه وجوهی که به موجب قانون، گمرک مسئول وصول آن است و به واردات قطعی کالا تعلق می‌گیرد ولی شامل هزینه‌های انجام خدمات نمی‌شود. بنابراین نرخ حقوق گمرکی در چارچوب قانون تعیین می‌شود و وضع و یا دخل و تصرف در آن در حوزه اختیارات مجلس شورای اسلامی است و نرخ سود بازرگانی نیز برای هر کالا متفاوت از سایر کالاها بوده و وضع آن در حوزه اختیارات دولت می‌باشد.

مجلس شورای اسلامی در پایان سال 1399 مطابق با بند «د» ماده (1) قانون امور گمرکی هم‌زمان با تغییر نرخ تسعیر ارز مبنای اخذ حقوق گمرکی از 4200 تومان به نرخ ارز سامانه الکترونیکی بانک مرکزی در جزء 1 بند «و» تبصره 7 قانون بودجه سال 1400، در جزو 2 همان بند حقوق گمرکی کالاهای اساسی، دارو و تجهیزات و ملزومات مصرفی پزشکی و نهادهای دامی و کشاورزی را از 4 درصد به 1 درصد و سایر کالاها را از 4 درصد به 2 درصد جهت جلوگیری از تورم تقلیل داد. از طرف دیگر کمیته ماده 1 در جلسه 1399/12/23 پیشنهاد کرد که به منظور کاهش آثار تورمی این سیاست تخفیفی معادل 75 درصد در سود بازرگانی لحاظ شود، این پیشنهاد در کمیسیون اقتصادی دولت مطرح و با کاهش 80 درصدی سود بازرگانی موافقت شد. البته هنوز این پیشنهاد توسط هیات وزیران مصوب نشده است¹. با این وجود با توجه به دغدغه‌های ناشی از آثار این تغییرات بر تولید داخل، در وزارت صنعت، معدن و تجارت پیشنهاد شد که کاهش در سود بازرگانی منطبق بر سیاست حمایت از تولید داخل در سال مزین به «تولید، پشتیبانی‌ها؛ مانع‌زدایی‌ها» باشد.

در ادامه سعی می‌شود اثرات کاهش سود بازرگانی در کنار افزایش نرخ تسعیر ارز و کاهش حقوق گمرکی از ابعاد مختلف مورد ارزیابی قرار گیرد.

سناریوها، فروض و آمارها:

- افزایش نرخ تسعیر ارز از 4200 به 23000 تومان که برای کل سال 1400 در این گزارش ثابت فرض شده است²؛

- کاهش حقوق گمرکی وفق جزء 2 بند «و» تبصره 7 قانون بودجه؛

- کاهش سود بازرگانی به شرح زیر:

✓ سود بازرگانی برابر و کمتر از 10 درصد مشمول 80 درصد کاهش؛

✓ سود بازرگانی بیشتر از 10 درصد و برابر و کمتر از 20 درصد مشمول 60 درصد کاهش؛

¹ . کمیته ماده یک پیشنهاد تخفیف 75 درصدی سود بازرگانی را در تاریخ 1399/12/24 برای تصویب به هیات وزیران ارسال کرده است.

² . وفق جزء 1 بند «و» تبصره 7 قانون بودجه سال 1400، نرخ ارز سامانه الکترونیکی بانک مرکزی در روز اظهار ملاک عمل است.

- ✓ سود بازرگانی بیشتر از 20 درصد مشمول 40 درصد کاهش؛
- ✓ کالاهای ممنوعه (کالاهای با اولویت 4 و 27) بدون تخفیف.

- فروض و آمارها:

- ✓ ساختار و میزان واردات سال 1400 همانند سال 1399 در نظر گرفته شده است؛
- ✓ کالاهای ممنوعه سال 1399 در سال 1400 نیز همچنان ممنوع هستند؛
- ✓ آمار واردات سال 1399: 38.9 میلیارد دلار؛
- ✓ واردات کالاهای اساسی (5 قلم اساسی): 5.9 میلیارد دلار؛
- ✓ واردات اولویت‌های 21^۲ تا 25: 30.5 میلیارد دلار؛

بنابراین بررسی در دو سناریو (بدون کاهش سود و با کاهش سود بازرگانی) صورت می‌گیرد:

- ✓ سناریو 1: نرخ ارز 23000 تومان و کاهش حقوق گمرکی (وفق جزء 2 بند «و» تبصره 7 قانون بودجه)؛
- ✓ سناریو 2: سناریو 1 بعلاوه کاهش سود بازرگانی مطابق سیاست حمایت از تولید داخل؛

بررسی پیامدها:

الف) پیامدهای درآمدی:

مطابق جدول (1) در صورت تغییر نرخ ارز از 4200 به 23000 تومان (در سناریو 1) و اعمال مصوبه مجلس شورای اسلامی در خصوص کاهش حقوق گمرکی که نشان دهنده وضع موجود است، افزایش درآمد دولت از سه منبع حقوق ورودی، مالیات بر ارزش افزوده و حق هلال احمر نسبت به سال 1399 در مجموع 48.6 هزار میلیارد تومان خواهد بود. در سناریو دوم (کاهش سود بازرگانی را نیز در برمی‌گیرد) درآمد دولت به میزان 26.1 هزار میلیارد تومان افزایش خواهد یافت.

جدول (1): افزایش درآمدهای دولت در بودجه 1400 در قالب سناریو 1 و 2 (هزار میلیارد تومان)

عنوان	سناریو 1	سناریو 2
نرخ ارز (تومان)	23000	23000
نرخ تعرفه	کاهش حقوق گمرکی (وضع موجود)	کاهش حقوق گمرکی و سود بازرگانی
(1) حقوق ورودی	36.7	14.8
(2) مالیات بر ارزش افزوده	11.6	11.1
(3) حق هلال احمر	0.4	0.1
جمع (هزار میلیارد تومان)	48.6	26.1

ماخذ: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.

³. شامل مواد اولیه، قطعات و ماشین‌آلات و تجهیزات خط تولید

این محاسبات نشان می‌دهد که در صورت اعمال کاهش سود بازرگانی درآمد دولت 22.6 هزار میلیارد تومان در مقایسه با سناریو 1 کاهش می‌یابد که بخش مهمی از آن منابعی است که برای بخش تولید آزاد می‌شود.

ب) پیامدهای سرمایه در گردش برای تولیدکنندگان:

محاسبات انجام شده نشان می‌دهد که در سناریو 1، تولیدکنندگان برای واردات مواد اولیه، واسطه‌ای و تجهیزات و قطعات تولیدی (گروه کالاهای با اولویت 21 تا 25) باید به میزان 36.7 هزار میلیارد تومان حقوق ورودی بیشتری در سال 1400 نسبت به 1399 پردازند. در مورد مالیات بر ارزش افزوده نیز 11.6 هزار میلیارد تومان بیشتر از سال قبل خواهند پرداخت؛ هر چند بخش مهمی از این میزان مالیات بر ارزش افزوده در زنجیره‌های بعدی برگشت داده می‌شود، لیکن پرداخت این مالیات در اولین ورود (کالای وارداتی)، موجب افزایش سرمایه در گردش مورد نیاز تولید در ابتدا می‌شود. در سناریو 2 که سود بازرگانی نیز کاهش می‌یابد حقوق ورودی مازاد بر سال 1399 به 14.8 هزار میلیارد تومان می‌رسد که در مقایسه با سناریو 1 به میزان 21.9 هزار میلیارد تومان پول آزاد شده و به همین میزان سرمایه در گردش کمتری نسبت به سناریو 1 مورد نیاز بخش تولید خواهد بود. مالیات بر ارزش افزوده در سناریو 2 نسبت به 1 تغییرات جزئی دارد. لذا یکی از چالش‌های جدی حوزه تولید که بخش مهمی از منابع آنها را می‌بلعد، مالیات بر ارزش افزوده است که در ابتدای زنجیره تولید یعنی واردات از آنها گرفته می‌شود.

پ) پیامدهای قیمتی

1) قیمت کالاهای وارداتی:

اجرای سیاست تجاری متأثر از تغییر نرخ تسعیر ارز، در مسیر اول قیمت وارداتی کالاها را دست خوش تغییر می‌کند. بررسی‌ها نشان می‌دهد قیمت کالاهای وارداتی در وضعیت موجود (سناریو 1) بطور متوسط 12.7 واحد درصد افزایش می‌یابد. با کاهش سود بازرگانی در قالب سناریو 2 مقداری از این افزایش کاسته می‌شود و در مجموع این افزایش به 9.8 واحد درصد می‌رسد. به عبارت دیگر سیاست کاهش سود بازرگانی به میزان 2.9 واحد درصد از افزایش قیمت کالاهای وارداتی می‌کاهد.

همانطوریکه ملاحظه می‌شود افزایش قیمت واردات کالاهای سرمایه و واسطه‌ای بیشتر از متوسط کل کالاهای وارداتی است و این امر نشان می‌دهد که آسیب بخش تولید در کشور بیشتر خواهد بود. در این میان، افزایش قیمت کالاهای وارداتی اولویت‌های 21 تا 25 در سناریو 1 (وضع موجود) 13.3 واحد درصد افزایش قیمت خواهد داشت. دامنه افزایش قیمت کالاها در این وضعیت از صفر تا 53 واحد درصد است. کاهش سود بازرگانی در قالب سناریو 2 موجب می‌شود افزایش متوسط قیمت کالاهای وارداتی از 13.3 به 10.1 واحد درصد برسد. به عبارت دیگر کاهش سود بازرگانی از افزایش 3.2 درصد افزایش قیمت کالاهای وارداتی جلوگیری می‌کند. دامنه نوسان نیز در سناریو 2 از صفر تا 36.8 درصد است.

جدول (2): افزایش قیمت واردات کالاها در قالب سناریو 1 و 2

عنوان	سناریو 1	سناریو 2
نرخ ارز (تومان)	23000	23000
نرخ تعرفه	کاهش حقوق گمرکی (وضع موجود)	کاهش حقوق گمرکی و سود بازرگانی
قیمت کل کالاهای وارداتی	12.7	9.8
قیمت کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای	13.6	10.4
اولویت کالایی 21 تا 25 (دامنه نوسان به درصد)	13.3 (53-0)	10.1 (36.8-0)
قیمت کالاهای مصرفی	10.0	8.2

نکته: گروه کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای با گروه اولویت‌های 21 تا 25 کالایی جدا از هم نیستند بلکه همپوشانی بالایی نیز با هم دارند. صرفاً به جهت به تصویر کشیدن آثار سیاست بر طبقه‌بندی‌های موجود این نتایج ارائه شده است.
 ماخذ: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی

2) افزایش هزینه بنگاه‌ها و سطح عمومی قیمت‌ها:

آثار تورمی سیاست افزایش نرخ ارز و کاهش حقوق گمرکی و سود بازرگانی تحت سناریو 1 و 2 در جدول (3) ارایه شده است. همانطوریکه مشاهده می‌شود تحت سناریو 1، هزینه‌های تولید در دامنه 1.1 تا 5.2 واحد درصد افزایش خواهد یافت و تورمی بین 2.5 تا 6.3 واحد درصد ایجاد خواهد کرد. سناریو 2 آثار کمتری در مقایسه با سناریو 1 برجای می‌گذارد. به عبارت دیگر در صورت کاهش سود بازرگانی انتظار می‌رود حداقل 1.7 واحد درصد تورم کمتری ایجاد شود.

جدول (3): آثار تورمی مطابق سناریو 1 و 2

عنوان	دامنه	سناریو 1	سناریو 2
نرخ ارز	(تومان)	23000	23000
نرخ تعرفه	درصد	کاهش حقوق گمرکی (وضع موجود)	کاهش حقوق گمرکی و سود بازرگانی
شاخص قیمت تولیدکننده یا هزینه بنگاه‌ها	حداقل	1.1	0.8
	حداکثر	5.2	4.0
تورم	حداقل	2.5	1.8
	حداکثر	6.3	4.6

ماخذ: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.

مقدار تورم محاسبه شده ناشی از تغییر نرخ تسعیر ارز، کاهش حقوق گمرکی و سود بازرگانی، اثر مستقیم بوده و اثرات روانی این سیاست در این محاسبات دیده نشده است.

ج) درصد کاهش در حقوق ورودی:

نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که متوسط ساده نرخ تعرفه کتاب قانون مقررات صادرات و واردات قبل و بعد از کاهش سود بازرگانی به ترتیب 19 و 14.2 درصد است که حاکی از کاهش 26 درصد در نرخ تعرفه کالاهاست. در صورت عدم لحاظ ممنوعیت، متوسط ساده نرخ تعرفه‌ها به ترتیب 12.7 و 6.2 درصد است که نشانگر درصد کاهش 51 درصدی است. دلیل دو برابر شدن کاهش نرخ تعرفه‌ها به کالاهای ممنوع الورد برمی‌گردد که کاهشی برای آنها لحاظ نشده است. برای گروه کالاهای با اولویت 21 تا 25 نیز این کاهش تعرفه‌ها به 52 درصد می‌رسد که در گروه 24 کمترین کاهش و گروه 22 بیشترین کاهش را شاهد هستیم.

جدول(4): متوسط ساده نرخ تعرفه کالاهای وارداتی با و بدون کاهش سود بازرگانی (درصد)

درصد کاهش	با کاهش سود بازرگانی (*)	بدون کاهش سود بازرگانی	عنوان
26	14.2	19.0	کل کالاها
51	6.2	12.7	کل کالاها بدون ممنوعیتها
53	4.6	9.9	گروه کالاهای با اولویت 21
55	3.4	7.6	گروه کالاهای با اولویت 22
54	4.6	10.0	گروه کالاهای با اولویت 23
48	8.9	17.2	گروه کالاهای با اولویت 24
52	7.2	15.0	گروه کالاهای با اولویت 25
52	5.7	11.9	کالاهای با اولویت 21 تا 25

ماخذ: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

*: شامل کاهش حقوق گمرکی نیز می‌شود

د) جمع بندی و پیشنهادات:

با عنایت به آثار اقتصادی سیاست افزایش نرخ تسعیر ارز و کاهش حقوق گمرکی کالاها وفق جزء 1 و 2 و 3 بند «و» تبصره 7 قانون بودجه سال 1400، این بحث مطرح است که به چه میزان می توان با کاهش سود بازرگانی، آثار تورمی این تغییرات را تقلیل داد.

بدین منظور 2 سناریو زیر یکی بدون کاهش سود و دیگری با کاهش سود بازرگانی بصورت زیر در نظر گرفته شد. سناریو 1: نرخ ارز 23000 تومان و کاهش حقوق گمرکی وفق جزء 2 بند «و» تبصره 7 قانون بودجه (بدون کاهش سود بازرگانی)

سناریو 2: سناریو 1 بعلاوه کاهش سود بازرگانی مطابق سیاست حمایت از تولید داخل (با کاهش سود بازرگانی) نتایج نشان می دهد در سناریو 1 و 2 به ترتیب 48.6 و 26.1 هزار میلیارد تومان درآمد در سال 1400 نسبت به 1399 ایجاد خواهد شد. لیکن اگر با درآمدهای پیش بینی شده در قانون بودجه مقایسه نماییم هر دو سناریو با افزایش درآمد همراه است. نتایج بررسی ها نشان می دهد که در صورت اعمال کاهش سود بازرگانی، درآمد دولت 22.6 هزار میلیارد تومان در مقایسه با سناریو 1 کاهش می یابد که بخش مهمی از آن منابعی است که برای بخش تولید آزاد می شود.

همچنین در سناریو 1، تولیدکنندگان برای واردات مواد اولیه، واسطه های و تجهیزات و قطعات تولیدی (گروه کالاهای با اولویت 21 تا 25) باید به میزان 36.7 هزار میلیارد تومان حقوق ورودی بیشتری در سال 1400 نسبت به 1399 بپردازند. در مورد مالیات بر ارزش افزوده نیز 11.6 هزار میلیارد تومان بیشتر از سال قبل خواهند پرداخت؛ هر چند بخش مهمی از این میزان مالیات بر ارزش افزوده در اولین فروش از مشتریان گرفته می شود، لیکن منابع پولی تولیدکنندگان برای مدتی بلوکه می گردد. در سناریو 2 که سود بازرگانی نیز کاهش می یابد حقوق ورودی مازاد بر سال 1399 به 14.8 هزار میلیارد تومان می رسد که در مقایسه با سناریو 1 به میزان 21.9 هزار میلیارد تومان پول آزاد شده و به همین میزان سرمایه در گردش کمتری نسبت به سناریو 1 مورد نیاز بخش تولید خواهد بود. محاسبات نشان می دهد که متوسط ساده نرخ تعرفه کالاهای کتاب قانون مقررات صادرات و واردات قبل و بعد از کاهش سود بازرگانی (شامل کاهش حقوق گمرکی) به ترتیب 19 و 14.2 درصد است که نشانگر درصد کاهش 26 تعرفه ها است. این درصد کاهش در کالاهای با اولویت 21 تا 25 در مجموع 52 درصد است، به عبارت دیگر نرخ تعرفه این گروه کالاها تقریباً نصف شده است.

افزایش قیمت کالاهای وارداتی در وضعیت موجود (سناریو 1) بطور متوسط 12.7 واحد درصد است؛ این در حالی است که افزایش قیمت واردات کالاهای سرمایه ای و واسطه ای بیشتر از متوسط کل است و این امر نشان می دهد بخش تولید در کشور بیشتر آسیب خواهد دید. در این میان افزایش قیمت کالاهای وارداتی اولویت های 21 تا 25 در سناریو 1 (وضع موجود) 13.3 واحد درصد افزایش قیمت خواهد داشت. در سالی که مزین به «تولید، پشتیبانی ها و مانع زدایی ها» است این امر می تواند مانع جدی بر سر راه تولید باشد. در سناریو 2 افزایش قیمت کالاها به 10.1 واحد درصد می رسد. به عبارت دیگر کاهش سود بازرگانی 3.2 واحد درصد از افزایش جلوگیری می کند.

بررسی آثار این سیاست نشان می دهد تحت سناریو 1 هزینه های تولید در دامنه 1.1 تا 5.2 واحد درصد افزایش خواهد داشت و تورمی بین 2.5 تا 6.3 واحد درصد ایجاد خواهد کرد. با کاهش سود بازرگانی در قالب سناریو 2، 0.8 تا 4 واحد درصد افزایش و تورمی بین 1.8 تا 4.6 واحد درصد ایجاد خواهد شد. به عبارت دیگر کاهش سود بازرگانی تنها 0.7 تا 1.7 واحد درصد از تورم را جبران می کند و خنثی کننده تورم ایجاد شده نخواهد بود.

پیشهادات:

- 1- با عنایت به اینکه اقتصاد در حال خروج از وضعیت رکودی است و شعار سال مبنی بر پشتیبانی و مانع‌زدایی از تولید است، در سال 1400 نیز نرخ تسعیر ارز مبنای اخذ حقوق ورودی همانند 1399 در نظر گرفته شود؛
- 2- در صورت عدم موافقت با بند یک، تجدید نظر در نرخ تسعیر ارز و در نظر گرفتن دوره دو ساله برای اعمال آن می‌تواند گزینه مناسب‌تری باشد؛
- 3- با عنایت به در پیش بودن مذاکرات تجاری با کشورها و بطور خاص اوراسیا، کاهش سود بازرگانی می‌تواند قدرت چانه زنی نمایندگان تجاری کشور را در مذاکرات دو و چند جانبه به شدت در موضع ضعف قرار دهد. لذا پیشنهاد می‌شود بجای کاهش سود بازرگانی در کتاب قانون مقررات صادرات و واردات از تخفیف سود بازرگانی بدون اعمال در کتاب فوق استفاده شود؛
- 4- یکی از چالش‌های جدی اخذ حقوق ورودی بر مبنای نرخ ارز سامانه الکترونیکی بانک مرکزی (ای تی اس) در روز اظهار این است که این نرخ می‌تواند در طی یک هفته یا یک ماه با نوسان همراه شود و هزینه‌های تولید و به تبع آن قیمت کالاها را متغیر نماید و اگر نوسانات زیاد باشد، می‌تواند باعث بهم ریختگی بازار کالاها شود و شاهد قیمت‌های متفاوت در بازار باشیم. لذا در نظر گرفتن نرخ تسعیر ارز ثابت مبنای اخذ حقوق ورودی جهت جلوگیری از ایجاد نابسامانی در بازار توصیه می‌شود.